

kuttaneet alkoholistihuoltoon eri maissa. Kiinnostava olisi myös kysymys siitä, miksi aineisiin, jotka fysiologisilta vaikutuksiltaan ja vaarallisuudeltaan tässä mielessä eivät kovin paljon poikkea toisistaan, suhtaudutaan niin eri tavalla. Alkoholilla on sallittua, huumeet eivät, ja lääkkeiden valvontajärjestelmässä on monenlaisia puutteita. Pohjoismaiden yhteistoiminta alkoholikysymyksissä kansainvälisellä tasolla ja suhteissa kehitysmaihin vaatisi myös tutkimusta.

Suomen tapa suhtautua alkoholiongelmien hoitoon on Jukka-Pekka Takalan mukaan aika poikkeuksellinen koko maailmassa. Meillä alkoholiongelmien hoito on lähellä sosiaalihuoltoa ja hyvin vähän kiinni terveydenhuoltojärjestelmässä. Kiinnostavaa olisikin tutkia, miten yhteiskunnallinen työnjako on eri maissa järjestetty ja miten oikeuslaitos, terveydenhuolto ja sosiaalitoimi jakavat keskenään huumeiden ja päihteiden tuottamat ongelmat. Tämä liittyy myös ongelmien syvimpään luonteeseen: missä määrin on kysymys normien tietoisesta rikkomisesta ja missä määrin tahdosta riippumattomista sairauksista.

Jorma Hentilä

Norjalaisen alkoholitutkimuksen katselmus

Alkohol i Norge. Toimittaneet Oddvar Arner & Ragnar Hauge & Ole-Jørgen Skog. Universitetsforlaget. Oslo 1985, 261 sivua

Statens institutt for alkoholforskning (SIFA) Oslossa täytti 25 vuotta vuonna 1985, ja tämä on antanut laitoksen tutkijoille aiheen juhlakirjan toimittami-

seen. Kirja ei pyri kattamaan alkoholitutkimuksen kenttää kokonaisuudessaan eikä myöskään olemaan alkoholiolojen kokonaisesitys, vaan tavoitteena on ollut esitellä tämän hetken norjalaista yhteiskuntatieteellistä alkoholitutkimusta. Koska tutkimuslaitoksen toimialaan kuuluu myös huumeitutkimus, uskaltautuvat tekijät lupaamaan vastaavanlaisen huumeita koskevan kokoomajulkaisun joskus tulevaisuudessa.

Kirjassa on 14 lukua, jotka jakautuvat kolmeen osaan: alkoholin käyttöä, sen seurauksia ja yhteiskunnan vaikuttamiskeinoja käsitteleviin jaksoihin. Kunkin osan alussa on toimittajien laatima johdanto. Lisäksi teoksen aloituslukuna on katsaus Norjan alkoholitutkimuksen kehitysvaiheisiin. Kirjoittajia on kaikkiaan 13. Kirjoittajien suhdetta SIFA:han ei erikseen todeta, mutta tekijät työskentelevät laitoksessa tai ovat ainakin olleet mukana laitoksen työssä. Kirjan luvut perustuvat etupäässä jo aikaisemmin ilmestyneisiin tutkimuksiin ja kirjoituksiin. Kunkin luvun lopussa on oma kirjallisuusluettelo.

Ragnar Haugen kirjoittama aloitusluku kuvaa seikkaperäisesti sen pitkän tien, joka oli kuljettava, ennen kuin yhteiskuntatieteellinen alkoholitutkimus sai vakiintuneen aseman. Samalla käyvät ilmi alkoholitutkimuslaitoksen tämän hetken painopistealueet: väestön juomatavat, alkoholipoliittisten toimien vaikutukset, alkoholin käytön ja sen seurausten suhde sekä ongelmakäyttäjien hoidon ja huollon tutkiminen. Hyvin lyhyesti sivutaan laitoksen toiminnan suhdetta muuhun maassa harjoitettavaan alkoholitutkimukseen. Jossakin määrin epäselväksi jää alkoholitutkimuksen asema Norjan yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen kokokentässä, eikä luvun perusteella voi myöskään arvioida tutkimuk-

sen merkitystä Norjan alkoholipoliittisessa järjestelmässä.

Alkoholin käyttöä käsittelevän osan ensimmäisessä luvussa Sverre Brun-Gulbrandsen esittelee värikkäästi Norjan alkoholiolojen kehitysvaiheita yli tuhatvuoden ajalta. Esityksestä käy hyvin ilmi, miten alkoholikysymys kehittyi poliittiseksi kiistakysymykseksi vuosisadan vaihteen tienoilla. Katsaus sodanjälkeiseen aikaan jää valitettavan lyhyeksi, varsinkin kun kirjassa ei muuallakaan käsitellä alkoholikysymystä yleispoliittiselta kannalta. Sturla Nordlund esittelee nykynorjalaisten juomatapoja käsittelevän lukunsa alussa varhaisia pioneiritutkimuksia ja kuvaa sitten juomatapojen muutoksia vuodesta 1962 alkaen tehtyjen kyselytutkimusten tulosten avulla. Kannattaa huomata, että tämä kyselyjen sarja on kansainvälisestikin harvinaisen pitkä. Kirjoituksessa kiinnitetään mielestäni liian vähän huomiota kyselyaineistoihin liittyviin metodisiin ja teknisiin ongelmiin, jolloin lukijalle voi välittyä liian optimistinen kuva juomatapoja koskevan tiedon tarkkuudesta ja luotettavuudesta. Tutkimusten lähestymistapa on ollut lähes yksinomaan määrällinen. Raittiiden osuudet, juomistiheydet ja kulutetut senttilitrat ovat kyllä tärkeitä perustietoja, mutta kuva norjalaisten juomatavoista rikastuisi huomattavasti, jos olisi tietoja myös alkoholiasenteista ja yleisestä suhtautumisesta alkoholiin käyttöön. Olav Irgens-Jensen vertailee norjalaisten juomatapojen muiden maiden tapoihin. Luku perustuu toisaalta kulutus- ja kuolleisuustietoihin, toisaalta vuoden 1979 pohjoismaisesta alkoholikyselystä saatavilla olleisiin juomisen ja sen seurausten välistä suhdetta koskeviin tietoihin. Lyhyesti sivutaan myös alkoholiasenteita. Jostakin syystä on monet pohjoismaiden ulko-

puolella tehdyt melko tuoreetkin juomatapatutkimukset jätetty käyttämättä vertailussa. Samaten on harmi, että eräät pohjoismaiseen alkoholikyselyyn perustuvat julkaisut ilmestyivät vasta nyt esiteltävän teoksen painatuksen jälkeen. Ole-Jørgen Skogin aiheena on kollektiivinen juomiskulttuuri, ja hän onnistuu esittelemään monimutkaista ilmiötä koskevat tuloksensa havainnollisesti. Kysymys on siitä, että monet juomatapojen muutokset, niin määriä kuin ilmeisesti myös laadullisia piirteitä koskevat, tapahtuvat kollektiivisesti, leviävät väestössä eivätkä rajoitu vain joihinkin yksittäisiin erityisryhmiin. Tämänäyttypiset yhteydet eivät Skogin mukaan ole vain juomatapojen erityispiirre, vaan niitä esiintyy kaikkialla tapakulttuurissa.

Teoksen toinen osa on kuusine lukuineen osista laajin ja käsittelee alkoholin käytön seurauksia, etupäässä alkoholihaittoja. Kussakin sen luvussa tulee selvästi ilmi se suuri ajallinen ja kulttuurien välinen vaihtelu, joka on havaittavissa käsityksissä alkoholin käytön ja erilaisten sen seurauksina pidettyjen ilmiöiden välisestä suhteesta. Pääpaino on sosiaalisissa seurauksissa, mutta aloituslukuna on Jørg Mørlandin katsaus alkoholin terveydellisiin haittavaikutuksiin. Mørland käy ensin läpi erilaisia terveydellisten vaikutusten tutkimusmenetelmiä ja tarkastelee sitten luettelomaisesti yksittäiseen käyttökertaan sekä pitkäaikaiseen alkoholin käyttöön liittyviä haittavaikutuksia. Lopuksi hän päättyy toteamaan, että ”entistä enemmän uskotaan alkoholin olevan suorasti tai epäsuorasti syynä 20—40 prosenttiin sairaalata-pauksista”. Per Krogh ja Fanny Duckert esittelevät luvussaan erilaisia käsityksiä alkoholismien olemuksesta. Todettuaan ”sairausmallin” tähänastisen hallitsevuuden ja käsiteltyään siihen kohdistettua kritiikkiä he esittävät sen kilpailijana ”oppimismallin”, jonka kannalle he asettuvat, vaikka myöntävätkin, ettei sekään suinkaan vastaa kaikkiin kiistakysymyksiin tyhjentävästi. Heidän mielestään onkin tällä hetkellä käynnissä paradigman vaihto, jonka lopputulos on vielä avoin, mutta tulos joka tapauksessa tulee vaikuttamaan yhteiskunnan tapaan suhtautua alkoholin käytön seurauksiin. Tämän jälkeen tuleva Elisabeth Bjørkin kirjoittama luku poikkeaa jossakin määrin kirjan muusta sisällystöstä; se on katsaus päihtymystä koskevaan, etupäässä ulkomaiseen tutkimukseen näkökulmasta, jota voisi luonnehtia kulttuuripsykologiseksi. Kahdessa seuraavassa luvussa käsitellään alkoholin yhteyttä rikollisuuteen sekä alkoholin käyttöä, onnettomuuksia ja väkivaltakuolemia. Molemmat luvut ovat selkeitä tiivistelmiä tutkimuksen kysymyksenasettelusta ja päätöksistä. Ragnar Hauge esittelee Norjassa aikaisemmin tehtyjä kriminologisia tutkimuksia ja tilastoja sekä korostaa niiden monenlaisia puutteita. Sen jälkeen hän siirtyy alkoholitutkimuksen piirissä saatuihin tuloksiin ja päättyy toteamaan, että ainoa todella merkitsevä alkoholin käytön ja rikollisuuden välinen yhteys on humalan ja väkivaltarikollisuuden välillä. Oddvar Arner ja Ole-Jørgen Skog osoittavat myös tutkimusten tukevan sitä arkihavaintoa, jonka mukaan yllättävien tapauksien, kuten tapaturmien ja onnettomuuksien, riski kasvaa alkoholin vaikutuksen alaisena. Tärkeää on havaita, että huomattava osa tällaisista sattumuksista sattuu ”tavallisille” alkoholin käyttäjille. Tekijöiden mielestä on myös ilmeistä, että alkoholin vaikutuksen alaisena sattuneet väkivaltakuolemat ovat alkoholihaittana jopa merkityksellisempiä

kuin alkoholisairaudet, jos kriteerinä käytetään menetettyjen elinvuosien määrää.

Toisen osan viimeisessä luvussa Ole-Jørgen Skog pohtii, mikä ratkaisee alkoholihaittojen kokonaismäärän yhteiskunnassa. Hän asettaa vastakkain toisaalta yksilönäkökulman, joka korostaa yksilöllisen ongelma-alttiuden vaihtelun keskeisyyttä ja liittyy käsityksiin alkoholismista sairautena, ja toisaalta ”pullon näkökulman”, jossa alkoholi itsessään ja sitä kautta kulutetut määrät ja nauttimistavat ovat etusijalla ongelmien määräytymisessä. Hän käy läpi tutkimustuloksia haittojen jakautumisesta eri kulutustasoille, kulttuurierojen vaikutuksista sekä eräiden haittojen kehityksestä Norjassa 50 viime vuoden aikana. Lopputuloksenaan hän esittää, että yksilönäkökulma ja pullon näkökulma eivät ole toisensa pois sulkevia, vaan toisiaan täydentäviä. Lisäksi on erityistä huomiota kiinnitettävä kulttuurin merkitykseen.

Teoksen viimeinen osa käsittelee yhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksia alkoholihaittojen torjunnassa. Ensimmäisessä sen kolmesta luvusta esittää Sturla Nordlund katsauksen hintapolitiikkaan ja alkoholin saatavuuden sääntelyyn. Hän esittelee tutkimuksia hinnanmuutoksista, alkoholimyymälöiden lakkojen vaikutuksista ja erityisryhmiin kohdistuneista säätelytoimista. Nordlund korostaa kontrollitoimien muodostamaa kokonaisuutta ja siitä syntyvää sosiaalista painetta, joka vaikuttaa alkoholin käyttöön sen kaikilla tasoilla. Jakson toisessa luvussa Fanny Duckert kirjoittaa eri hoitomuodoista. Koko hoitokenttä on kirjoittajan mukaan tällä hetkellä muutosvaiheessa, ja tutkimuksen kannalta nousevat tärkeiksi hoidon evaluaatioon liittyvät kysymykset. Jakson kolmas luku on Arvid Amundsenin kirjoittama ja

otsikoitu hieman yllättävästi: "Kan vi behandle bort alkohol-problemene?". Siinä käsitellään tutkimuksia hoidon vaikuttavuudesta ja niihin liittyviä metodisia ongelmia. Luvun tarkoitus jää jossakin määrin epäselväksi, vaikka itse asiasisältö onkin korrektisti esitetty. Kun kirja vielä päättyy tähän lukuun, jää loppu tavallaan ilmaan: Mikä onkaan se kokonaisuus, jonka puitteissa alkoholiongelmien kontrollia ja hoitoa tarkastellaan?

Teoksen nimi "Alkohol i Norge" lupaa lukijalle systemaattista kokonaisuutista, mutta tämä lupaus jää lunastamatta. Kun teos on tarkoitettu tutkimuksen nykytilan esittelyksi, voidaan siinä havaittavat aukot tulkita ehdotuksiksi siitä, mille alueille norjalaisista alkoholitutkimusta voisi laajentaa. Jo esipuheessa kerrotaan, että esimerkiksi rattijuoppoutta ja hoitolaitosten toimintaa koskevat tutkimukset, joiden näkökulma on sosiologinen, on jätetty esittelyn ulkopuolelle. Tämänkin jälkeen on silmiinpistävää se, että teoksesta puuttuu Norjan alkoholipoliittista järjestelmää käsittelevä osa. Lukija jää kaipaamaan tutkimuksia siitä, miten alkoholikysymys on milloinkin määritelty yhteiskuntapoliittisena kysymyksenä ja miten siihen liittyvät intressit ovat kanavoituneet. Erityisesti tämä puute koskee sodanjälkeistä aikaa. Kun vielä tiedetään, että raittiusliikkeellä on Norjassa ollut erittäin vaikutusvaltainen asema, olisivat tutkimukset raittiusliikkeestä myös olleet kiinnostavia. Samaan alkoholikysymyksen luonnetta koskevaan kokonaisuuteen kuuluisivat myös tiedot alkoholipoliittisten mielipiteiden vaihtelusta; niitä ei nyt ole esitelty. Kuva norjalaisesta alkoholikulttuurista olisi rikastunut, jos olisi tutkimuksia yleisistä alkoholiasenteista; tällaista tietoa on julkaistukin vuoden 1979 pohjoismaisen alkoholikyselyn poh-

jalta, mutta jostakin syystä sitä ei ole käsitelty teoksessa. Samanlainen aukko on kuuluisan norjalaisen kotipolttoperinteen kohdalla. Yhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksia käsitellyt kolmas osa jää laihaksi, osaksi ehkä juuri edellä esitettyjen aukkojen vuoksi.

Kokonaisuudessaan kirja on tervetullut esittely norjalaisesta alkoholitutkimuksesta, joka ansaitsee tulla tunnetuksi myös maan rajojen ulkopuolella. Jos norjalaista tutkimusta on joskus voitu arvostella liiallisesta rajoittumisesta vain oman maan oloihin, ovat monet teoksen luvut osoituksena tutkimuksen lisääntyneestä kansainvälistymisestä, johon norjalaisilla on vankka panoksensa annettavanaan.

Jussi Simputa

Alkoholitutkimussäätiö myöntää apurahoja

— alkoholinkäyttöä koskeviin tutkimuksiin

— tutkimuksiin, jotka selvittelevät alkoholia yksilön ja yhteiskunnan ongelmana

— raittius toimintaa koskeviin tutkimuksiin

— alkoholitutkimukseen liittyvään huumausainetutkimukseen.

Vuoden 1986 apurahat on haettava säätiöltä saatavia hakemuslomakkeita käyttäen syyskuun 30. päivään mennessä.

Hakemukset on toimitettava osoitteella: Alkoholitutkimussäätiö, Kalevankatu 12, 00100 Helsinki. Tarkempia tietoja antaa sihteeri Klaus Mäkelä, puh. 90-643 341.

Hyvä soturi — rooli miehelle?

Grönholm, Jan: Den gode krigaren — en roll för mannen. Bokförlaget Seminarium, 1985

Muuttuvaa miehenroolia pohjittanut Ruotsin valtiollinen työryhmä on todennut, että ihanne miehestä sotilaana on vaihtumassa kohti lastenvaunuja työntävän miehen ihannetta. Tämä on selvästikin antanut Jan Grönholmille kimmokkeen miehen soturiroolia koskevan pamfletin tekemiseen. Kysymys ei ole kuitenkaan käsikirjasta nyrkkisankareille. Pääinvastoin Grönholm näkee hyvin ongelmallisena ruumiinkulttuurin erilaisten väkivaltaisten muotojen suosion. Rambo-kulttuuriin liittyvä henkinen vajavuus osuu tarkasti kirjoittajan silmään. Ja niinhän se onkin: Jos pyritään olemaan kovasti ramboja, niin ennemmin tai myöhemmin ollaan pelkästään rampoja aivan fyysisestikin.

Perusteluja miehen soturihanteelle Grönholm hakee japanilaisesta perinteestä ja zenbuddhismista ja saakin nostettua esille älyllisesti varsin perustellun soturihahmon. Kirjoittajan mukaan on olemassa viidenlaista valtaa: hyväksi käytävää, manipuloivaa, kilpailevaa, ravitsevaa ja integroivaa. Laadukkainta on integroiva vallankäyttö, joka lähtee liikkeelle kokonaisnäkökulmasta. Se on eläytyvää vallankäyttöä, jossa tavoitteena on antaa kullekin suurempi valta oman elämänsä suhteen. Se on valtaa, joka tekee kaikista voittajia.

Vallan keinot voivat olla rankaisevia, palkitsevia tai vakuuttavia. Tärkeimpänä vallan lähteenä Grönholm näkee pääsyn sellaisten henkisten mallien ääreen, joilla voi ymmärtää ja organisoi-